

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мартинюк Р. С. Реалізація принципів поділу влади сучасній Україні: політико-правовий аналіз / Р. С. Мартинюк. - Острог, 2007. - 285 с.
2. Архів Верховної Ради України. - Ф. 1. - Оп. 35. - Спр. 96.
3. Архів Верховної Ради України. - Ф. 1. - Оп. 35. - Спр. 100.
4. Архів Верховної Ради України. - Ф. 1. - Оп. 35. - Спр. 119.
5. Архів Верховної Ради України. - Ф. 1. - Оп. 35. - Спр. 134.
6. Авер'янов В. Б. Органи виконавчої влади в Україні / В. Б. Авер'янов. - К. : Ін Юре, 1997. - 48 с.
7. Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування : [зб. наукових праць / наук. кер. Н. Р. Нижник]. - К. : Вид-во УАДУ, 2000. - 224 с.
8. Серьогіна С. Г. Компетенція Президента України: теоретично-правові засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук : спец. 12.00.02 "Конституційне право" / С. Г. Серьогіна. - Харків, 1998. - 18 с.
9. Указ Президента України "Про стратегію реформування державної служби в Україні" від 14.08.1996 року // Урядовий кур'єр (Орієнтир). - 2000. - 19 квітня.
10. Бандурка О. М. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть / О. М. Бандурка, В. А. Греченко. - Харків : УВС, 2000. - 303 с.
11. Сахаров М. Институт президентства в современном мире / М. Сахаров. - М. : Юрид. литер., 1994. - 176 с.
12. Зайцев В. Конфлікти між гілками влади в процесі їх становлення (1991-1996) / В. Зайцев // Становлення владних структур в Україні (1991-1996). - К., 1997. - 178 с.
13. Кордун О. О. Особливості виконавчої влади в пострадянській Україні / О. О. Кордун, К. О. Ващенко, Р. М. Павленко. - К., 2000. - 245 с.
14. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). - 1990. - № 31. - Ст. 429.

L. Poljakova

THE BEGINNING OF THE MODERN STATE CREATION AND THE MAIN MOMENTS OF THE EXECUTIVE POWER DEVELOPMENT OF UKRAINE INDEPENDENT

The stages of formation of the bodies of executive power from the time of proclamation of Ukraine independence in 1999 were determined in the article. The problems of formation of the bodies of executive power in the conceptions of constitution were analyzed. The conclusions concerning the role of the bodies of executive power during the process of creation of the state on basis of new constitution of Ukraine were made.

Key words: bodies of executive power, draft constitution, president, prime minister, interaction.

© Л. Полякова

Надійшла до редакції 08.01.2010

УДК 94(420) :339.9

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ НОВОГО ЛЕЙБОРИЗМУ ТОНІ БЛЕРА (1997–2007 рр.)

ТАМАРА КАНДУБА,

аспірант Донецького національного університету

У статті розглянуті зовнішньополітичні аспекти нового лейборизму урядів Тоні Блера в період його перебування на посаді з 1997 до 2007 року. На основі аналізу зовнішньополітичної доктрини нових лейбористів виявлені основні риси та характеристики блерівської моделі зовнішньої політики Великої Британії, яка реалізовувалася протягом десятиріччя.

Ключові слова: новий лейборизм, "третій шлях", зовнішньополітична доктрина, блеризм, "особливі відносини", політика "торі", євроінтеграція, ЄС, НАТО.

Постановка проблеми. В Україні завершився початковий етап перехідного періоду - проголошення незалежності та набуття атрибутів державності, політичного та економічного облаштування. Але зовнішньополітична направленість залежить від розробки доктрини. Зовнішня політика країн Європи та Америки вже давно розвивається в межах бачення своєї ролі у світі. Україна тільки приглядається до країн, що бажають співпрацювати, та розробляє стратегію,

тактику подальших дій у цьому напрямку політики. Дуже цікавий приклад пошуку та реалізації зовнішньополітичних ідей можна побачити в нових лейбористів урядів Тоні Блера.

До того ж інтерес до нового лейборизму обумовлений кількома факторами: тривале та відносно успішне керівництво країною Т. Блером, втілення ним курсу, який отримав назву "третій шлях", а також (можливо, передусім) особливостями зовнішньої політики

№ 1 (101) січень-лютий 2010 р.

уряду Тоні Блера, які призвели до неприродного (з ідеологічної точки зору) союзу на міжнародній арені між ним та неоконсервативним американським президентом Джорджем Бушем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія проблеми обширна. Зовнішньополітичні аспекти нового лейборизму викликають достатньо високий інтерес як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

Українські науковці, передусім київські професори Н. Яковенко та В. Крушинський, у дослідженнях зробили акцент на європейській політиці Великої Британії [1]. Безпосередньо "особливим відношенням" присвячена робота львівського дослідника С. Пик [2]. Найбільший інтерес ця робота становить із точки зору розуміння сутності "особливих відносин" та основних етапів їхнього розвитку. Разом із тим, встановлення особливостей блерівської моделі британо-американських відносин не є завданням книги львівського науковця.

Серед сучасних російських дослідників зовнішньої політики Великої Британії відзначимо О. А. Громико, С. П. Перегудова та Н. К. Капітонову [3].

У 2008 р. вийшла цікава стаття Р. Дітла "Суец 1956: європейська агресія?" [4]. Початок і перебіг другої арабо-ізраїльської війни інтерпретовані в ній як структурний конфлікт європейської підсистеми, західної спільноти та глобальної системи холодної війни, що зумовив зіткнення ідентичностей: англосаксонської, європейської та західної. Автор проводить аналогії з ситуацією, у якій опинилася Британія під час Іракської війни, доводячи, що такі історичні аналогії півстолітньої давнини є доречними й обґрунтованими.

Британський дослідник В. Волес запропонував інтерпретацію вузлових точок англійської міжнародної політики в повоєнний період [5]. Приклад ефективного узагальнюючого аналізу проблеми знаходимо в книзі А. Касселса "Ідеологія та міжнародні відносини в сучасному світі" [6].

Таким чином, можна констатувати наявність широкого кола досліджень, спрямованих на осмислення умов та факторів (внутрішньополітичних та зовнішньополітичних), що впливали на формування та здійснення міжнародної стратегії Великої Британії за часів прем'єрства Тоні Блера. Разом із тим, характерна для його політичної доктрини ідея особливих відносин з США (ідея атлантизму), моралізму й інтервенціоналізму в зовнішній політиці потребує подальшого дослідження в рамках окремих напрямків діяльності цього уряду.

Метою дослідження є аналіз зовнішньополітичної доктрини "нового лейборизму" уряду Тоні Блера та виявлення її основних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньополітична доктрина "нових лейбористів" створювалася в нових умовах світового порядку, що склався після закінчення холодної війни. Під час її розробки лейбористи повинні були враховувати якісні зміни у світі, пов'язані з посиленням ролі США, процесом глобалізації, наслідками краху соціалістичного табору й розпаду СРСР, посиленням темпів і якості інтеграційних процесів у Європі, появою проблеми тероризму. Водночас зовнішньополітична стратегія Т. Блера нерозривно пов'язана й багато в чому обумовлена тією моделлю розвитку суспільства, що відстоює "третій шлях". Інноваційні аспекти зовнішньої політики урядів

Блера поєднувалися з її традиційними засадами, що склалися історично, але також були піддані модернізації.

Традиційну основу зовнішньополітичної доктрини "нових лейбористів" становлять такі атрибути британської державності, як:

- володіння ядерним потенціалом;
- постійне членство в Раді Безпеки ООН;
- "особливі відносини" із США;
- місце Великої Британії в Єдиній Європі;
- участь у "великій вісімці" й провідних угрупованнях Заходу (НАТО та ЄС);
- солідний вплив у своїх колишніх колоніях (у Співдружність входить зараз 54 держави).

Про традиційні засади написано достатньо багато, тому детальніше проаналізуємо інноваційні аспекти зовнішньополітичної стратегії нових лейбористів, а також наголосимо на певних інституціональних сторонах формування зовнішньої політики Лондона, які нерідко недооцінюються або розглядаються окремо від ідейного підґрунтя.

Для Т. Блера "третій шлях" являє собою спробу внести реалістичний сенс в інтерпретацію сучасного світу, який бачиться таким, що постав на руїнах традиційної для ХХ століття боротьби між капіталізмом і соціалізмом [7]. "Третій шлях", на думку Тоні Блера, ґрунтується на основних цінностях, якими керуються вже понад століття прогресивні політики: на демократії, свободі, справедливості та інтернаціоналізмі. У достатньо розпливчастих термінах "третій шлях" покликає сприяти динамічній економіці, заснованій на знаннях, які використовують, щоб примусити ринкову економіку служити інтересам суспільства; сильному громадянському суспільству; базованому на партнерстві та децентралізації, сучасному управлінню, зовнішній політиці, заснованій на міжнародному співробітництві [8]. Однак певний час практичний вигляд зовнішньої політики "третього шляху" залишався незрозумілим.

У цьому контексті можна визначити набір ідей та цінностей, які (в ідеалі) являють собою основні елементи "третього шляху", а саме: модернізацію управління, відповідальність, ліберальний інтернаціоналізм й пріоритет прав людини.

Невід'ємною частиною зусиль нових лейбористів із просування стратегії "третього шляху" є ідея структурної модернізації британської політики. Як стверджував Т. Блер, в епоху прискорення глобалізації Велика Британія потребує сучасного підходу до управління зовнішніми справами, а саме - співробітництва та координації міністерств та відомств. Зокрема, це стосується подолання усталеної бюрократичної практики, що базується на ототоженні зовнішньої політики та діяльності Міністерства закордонних справ. У спробі змінити те, що розцінювалося як досить консервативний інтелектуальний клімат у міністерстві закордонних справ, проведення зовнішньої політики новими лейбористами характеризується незвичайною для цього відомства відкритістю та прозорістю.

Ініціативи в цьому контексті включали ведення діалогу з відомими неурядовими організаціями, що працюють у сфері захисту прав людини, такими як "Міжнародна амністія" та "Врятуйте дітей", підтримку створення відверто радикального за ідеями Центру зовнішньої політики; залучення до експертизи фахівців високого рівня поза межами профільного

міністерства, публікації щорічної доповіді про політику в галузі прав людини. У свою чергу Міністерство оборони намагається досягти "широкого консенсусу" з оборонної політики через видання "*Strategic Defence Review*", а також фінансування діяльності Центру оборонних досліджень.

Однією з фундаментальних засад міжнародної стратегії нових лейбористів є тлумачення принципу невтручання у внутрішні справи країн. "Жодна держава, - заявив у квітні 1999 р. Тоні Блер, - не повинна вважати, що вона має право змінювати політичну систему іншої або захоплювати підірвану діяльність, або захоплювати частину території, на яку, вона вважає, може претендувати" [9].

Разом із тим, формулюється теза про незастосування принципу невтручання в деяких "важливих відносинах", серед яких згадуються акти геноциду, гноблення, які породжують масовані потоки біженців, дестабілізують положення в сусідніх країнах і навіть правління режимів меншості, що не користується легітимністю. Усі ці випадки пропонуються вважати загрозою міжнародному миру й безпеці, отже, у цих випадках втручання іззовні має право бути. З урахуванням таких ідей пропонуються переглянути процедуру прийняття рішень в ООН, особливо в Раді Безпеки. Найважливішим положенням доктрини "нових лейбористів" в області зовнішньої політики є активізація діяльності в рамках цієї організації з одночасною вимогою її кардинальної модернізації. Ключовою з пропонувананих реформ є зміна процедури прийняття рішень у Раді Безпеки. Суть позиції Лондона полягає в скасуванні права "вето" й ухвалення рішення більшістю голосів.

Зазначене вище не завадило Т. Блеру залишитися не тільки прихильником "особливих відносин", але й послідовно прагнути до посилення ролі США в міжнародних справах. Він один із тих західних діячів, які відкрито заявили про те, що США можуть діяти там, де вважають потрібним своє втручання.

Згідно з партійною традицією інтернаціоналізму нові лейбористи були зацікавлені в подоланні ізоляціоністських тенденцій останніх 20 років, особливо щодо континентальної Європи. У промові, присвяченій новій місії міністерства закордонних справ, керівник цього відомства Робін Кук наголосив на потребі стратегії, яка б, з одного боку, сприяла виконанню завдань внутрішньої політики, а з іншого - створювала привабливий імідж Великої Британії [10]. Країна повинна стати ключовим гравцем у вирішенні транснаціональних проблем, таких як наркотики, тероризм, злочинність, права людини та сталий розвиток. При цьому Лондону слід робити акцент на співпраці з іншими країнами, а не на протистоянні з ними.

Р. Кук неодноразово заявляв, що "лейбористський уряд зробить права людини серцевину його зовнішньої політики" [11]. Аналогічним чином Т. Блер дав чітко зрозуміти, що принцип суверенітету більше не повинен надавати державам-ізгоям можливість приховувати від міжнародного контролю та розслідування злочини у сфері прав людини [12]. Уряд нових лейбористів вважав, що стандарти, закріплені в 1948 році в Загальній декларації прав людини та інших документах, є універсальними [13]. Така точка зору знайшла своє відображення в ряді ініціатив, включаючи створення Фонду прав людини, надання підтримки (у тому

числі через британські спецслужби) діяльності Міжнародного кримінального суду та Міжнародним трибуналом з військових злочинів у колишній Югославії та Руанді, а також у відмові від постачання зброї режимам, які нехтують правами своїх громадян. Незважаючи на деякі серйозні проблеми, протягом перших двох років перебування при владі нові лейбористи активно долучилися до розробки різних аспектів проблеми захисту прав людини.

Звичайно, це був не перший британський уряд, який спробував поставити права людини в ряд першочергових завдань дипломатії (наприклад, уряд Каллагана в 1976-1979 роках). Крім того, ніхто інший, як попередній міністр-консерватор Д. Герд уперше створив спеціальний відділ з прав людини в міністерстві закордонних справ. Інновація нових лейбористів полягає в тому, що вони не просто зазначили чіткий моральний обов'язок щодо надання допомоги найбільш вразливим представникам людства, вони також підкреслили, що така діяльність відповідає національним інтересам. Таким чином, уряд Т. Блера дав зрозуміти необхідність осмислення та врахування в практичній політиці зв'язку між зростанням зовнішньої заборгованості країн "третього світу", масовими злиднями та спіраллю насильницьких конфліктів, які супроводжуються порушенням прав мільйонів людей.

Найважливішим положенням зовнішньополітичної стратегії "нових лейбористів", яке принципово відрізняє її від політики "торі", є новий підхід до питань європейської інтеграції. Не відмовляючись від явного атлантизму, що був завжди характерний для зовнішньої політики країни в другій половині ХХ сторіччя, лейбористи проголошують європейську політику пріоритетним напрямком, активізують участь в інтеграційних процесах, розробляють свою модель розвитку Європейського Союзу, чітко визначають роль і місце Великобританії в цих процесах. Саме кардинальний поворот убік Європи, багато в чому визначив перемогу лейбористів на виборах 1 травня 1997 р. та 7 червня 2001 р. Програмні обіцянки підсилити свою присутність у Європі, активно включитися в процеси європейської інтеграції були схвалені прийняті тими фінансовими й промисловими колами країни, які орієнтувалися на Європу [14].

Політика уряду Т. Блера щодо Європи повністю відповідала сутності "третього шляху", сформульованого міністром торгівлі й промисловості С. Байєрсом: "Це практична, прагматична політика, що служить національним інтересам" [15]. У цьому плані передбачається специфічна модель реформування ЄС, відповідно до саме національних інтересів Великої Британії. Важливою рисою підходу до реформування Європейського Союзу в рамках цієї моделі повинно було стати відстоювання необхідності не тільки проголошувати "європейські політичні цінності, але й захищати ці цінності, коли їм загрожує небезпека" [16]. У вказаному контексті Лондон мав намір активно впливати на становлення Спільної зовнішньої політики й політики безпеки ЄС із метою гармонізувати співробітництво ЄС і НАТО, що відповідало б ще одній стратегічній меті Великої Британії щодо Євросоюзу - налагодити його тісніше співробітництво з США.

Британська модель реформування ЄС акцентувала питання пом'якшення централізації цієї організації, повернення "головного фокусу" прийняття рішень на національний рівень. Як вважають експер-

ти, британська модель реформування Євросоюзу спрямована на те, щоб дозволити поєднати зростання впливу ЄС у світі як самостійного геополітичного полюса із дбайливим ставленням до національної самобутності всіх учасників Спільноти. Об'єктивно такий підхід, як зазначають аналітики, впливаючи на темпи євроінтеграції, все ж таки гарантує її перспективи.

Таким чином, аналіз зовнішньополітичної доктрини лейбористського уряду Т. Блера дозволяє зробити кілька **висновків**. По-перше, зовнішньополітична доктрина "нових лейбористів" певною мірою прагматична, вона ґрунтується на новій концептуальній основі лейбористської партії - ідеї "третього шляху". По-друге, згадана доктрина - це результат модернізації зовнішньої політики Об'єднаного Королівства відповідно до реалій сьогодення й перспектив світового розвитку в ХХІ столітті, а з іншого боку, вона повністю відповідає національним інтересам країни. По-третє, доктрина більшою мірою розгорнута вбік Європи, але в той же час не шкодить концепції атлантизму. Останнє ставить навіть діючий сьогодні уряд на чолі з наступником Т. Блера Д.Г. Брауном, який продовжує впроваджувати ідеї блеризму, в непросту ситуацію при вирішенні конкретних завдань, спричиняє певну подвійність, а інколи навіть ставить під сумнів послідовність у формуванні підходів та дій щодо таких проблем, як доля Єдиної Європи, проблеми європейської безпеки. По-четверте, лейбористи при всій суперечливості своїх підходів чітко визначили як головне завдання - вести активнішу зовнішню політику, розширивши зони своїх інтересів, здійснювати лобіювання економічних інтересів англійського капіталу, усталити свої позиції та свій вплив на всі аспекти актуальних проблем світового розвитку. Крім того, після подій 11 вересня 2001 року зовнішньополітична доктрина була доповнена детально розробленою стратегією боротьби з міжнародним тероризмом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крушинський В. Британська Європа чи європейська Британія. Великобританія в європейських інтеграційних процесах / В. Крушинський. - К., 2003; Яковенко Н. Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин / Н. Л. Яковенко. - К., 2003.

2. Пик С. М. США - Велика Британія: "особливі відносини" : [монографія] / С. М. Пик. - К., 2006.

3. Капитонова Н. К. Великобританія в конці ХХ - началі ХХІ века: От консерваторов к лейбористам / Н. К. Капитонова. - М., 2003; Капитонова Н. К. Внешняя политика Великобритании (1979-1990 гг.) / Н. К. Капитонова. - М., 1996; Капитонова Н. К. Приоритеты внешней политики Великобритании (1990-1997 гг.) / Н. К. Капитонова. - М., 1999.

4. Dietl R. Suez 1956: A European Intervention? / R. Dietl // Journal of Contemporary History. - 2008. - Vol. 43. - № 2. - P. 259-278.

5. Wallace W. The collapse of British foreign policy / W. Wallace // International Affairs. - 2005. - Vol. 82. - № 1. - P. 57-58.

6. Cassels A. Ideology and International Relations in the Modern World / A. Cassels. - London, New York, 1996.

7. Blair A. Facing the modern challenge: the Third Way in Britain and South Africa. Speech at the Parliament Building, Cape Town, South Africa, 8 January 1999 [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.fco.gov.uk/en/news/latest-news/?view=Speech&id=2149436#>.

8. Blair A. The Third Way: New Politics for a New Century / A. Blair. - London : Fabian Society, 1998. - Pamphlet No. 588. - 20 p.

9. Prime Minister's speech: Doctrine of the International community at the Economic Club. Chicago 24 April 1999 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://web.archive.org/web/20060616225939/www.pm.gov.uk/output/Page1297>.

10. Robin Cook's speech on the government's ethical foreign policy. Monday 12 May 1997 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk/world/1997/may/12/in-donesia.ethical.foreign.policy.guardian.co.uk>.

11. Там само.

12. Prime Minister's speech: Doctrine of the International community at the Economic Club, Chicago 24 April 1999 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://web.archive.org/web/20060616225939/www.pm.gov.uk/output/Page1297.asp>.

13. House of Commons. Foreign Affairs Committee. First Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm199899/cmselect/cmfa/100/10005.htm#note48>.

14. Dixon R. Tough on debt, tough on the causes of debt? New Labour's Third Way foreign policy / R. Dixon, P. Williams // British Journal of Politics and International Relations. - 2001. - Vol. 3. - № 2. - P. 150-172.

15. Байерс С. Третий путь Williams P. Tough on debt, tough on the causes of debt? New Labour's Third Way foreign policy // British Journal of Politics and International Relations. - 2001. - Vol. 3. - № 2. - // Международная жизнь. - 2000. - № 12. - С. 45.

16. Blair T. The Third Way: New Politics for a New Century / T. Blair. - P. 18-19.

T. Kanduba

FOREIGN-POLICY ASPECTS OF THE NEW LABOURISM OF TONI BLAIR (1997-2007)

Foreign-policy aspects of the new labourism of governments of Toni Blair during his governing from 1997 to 2007 are considered in the article. On the basis of analysis of foreign-policy doctrine of new labourists basic features and characteristics of the Blair model of Great Britain's foreign policy, which was realized during the decade, are revealed.

Key words: new labourism, "third way", foreign-policy doctrine, blairism, "special relationships", "tori" policy, eurointegration, EU, NATO.

© Т. Кандуба

Надійшла до редакції 14.01.2010

№ 1 (101) січень-лютий 2010 р.